

MICHAŁ WAWRZYŃCZAK*

O INTENCJONALNOŚCI CZYNNOŚCI KARNOPROCESOWYCH W ŚWIETLE NAJNOWSZYCH BADAŃ NAD KONCEPCJĄ CZYNNOŚCI KONWENCJONALNYCH W PRAWIE

ON THE INTENTIONALITY OF PROCEDURAL ACTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE LIGHT OF THE LATEST RESEARCH ON THE CONCEPT OF THE CONVENTIONAL ACT IN LAW

In the literature, owing to Olgierd Bogucki, it has been proposed that intention be recognized as a constitutive element of conventional acts and to use an intentional explanation of conventional acts in law. In this article, the author aims to verify whether the new proposals contribute to research on the conception of conventional acts in criminal proceedings. The author examines the relationship between the concept of conventional acts adopted in the procedural criminal law doctrine and the new approaches, juxtaposing them with the provisions of the Code of Criminal Procedure. For this purpose, the author uses the theoretical-legal method as well as the legal-dogmatic method. The author shows that neither the concept of the constitutive aspect proposed by Bogucki nor the intentional explanation of conventional acts are suitable for conducting assessments and interpretations of conventional acts in criminal proceedings. However, the primary and epistemic aspects described by Bogucki may, under certain conditions, be subject to reception in the field of criminal procedural law. Neither are the rules of falsification per his approach applicable in criminal proceedings. The considerations in question constitute a novel contribution to research on the conception of conventional acts in criminal proceedings because the proposed approach has not been analysed in the doctrine so far.

Keywords: conventional acts; criminal procedure; procedural acts in criminal proceedings; intentional explanation; theory of law; communicative acts in a criminal trial

W literaturze za sprawą Olgierda Boguckiego pojawiła się propozycja uznania intencji za element konstytutywny czynności konwencjonalnych oraz stosowania intencjonalnego wyjaśniania czynności konwencjonalnych w prawie. Celem niniejszego artykułu jest weryfikacja, czy nowe propozycje mogą zostać wykorzystane w badaniach nad koncepcją karnoprosesowych czynności konwencjonalnych. Autor zbadał relację pomiędzy dotychczas przyjętą na gruncie nauki prawa

* Michał Wawrzyńczak
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland /
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska
michal.wawrzynczak@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0003-1234-7194>

karnego procesowego koncepcją czynności konwencjonalnych a jej nowymi ujęciami, zestawiając je z przepisami Kodeksu postępowania karnego. W tym celu wykorzystał metodę teoretycznoprawną oraz dogmatycznoprawną. Autor wykazał, że zaproponowane przez Boguckiego pojęcie aspektu konstytutywnego oraz intencjonalne wyjaśnianie czynności konwencjonalnych nie sprawdza się w ocenie i interpretacji karnoprosesowych czynności konwencjonalnych. Należy jednak zauważyć, że opisywane przez Boguckiego aspekty pierwotne oraz epistemiczne mogą pod pewnymi warunkami zostać poddane recepcji na grunt prawa karnego procesowego. Ponadto reguły falsyfikacji w jego ujęciu również nie są przydatne w procesualistyce karnej. Przedmiotowe rozważania stanowią *novum* w badaniach nad koncepcją czynności konwencjonalnych w procesualistyce karnej, ponieważ tak zaproponowane ujęcie elementów czynności konwencjonalnych w prawie nie zostało w niej dotychczas poddane analizie.

Słowa kluczowe: czynności konwencjonalne; procedura karna; czynności karnoprosesowe; intencjonalne wyjaśnianie; teoria prawa; akty komunikacyjne w procesie karnym

I. WPROWADZENIE

Koncepcja czynności konwencjonalnych (C_k) nie jest niczym nowym dla przedstawicieli polskiej doktryny prawniczej. Jej początków można upatrywać w pracach autorów poznańsko-szczecińskiej szkoły prawoznawstwa¹, które nawiązywały do poglądów przedstawionych przez Czesława Znamierowskiego². Od tego czasu była nieustannie rozwijana przez szereg badaczy, w tym Zygmunta Ziemińskiego i Macieja Zielińskiego³ w odniesieniu do lokowania reguł dokonania czynności konwencjonalnej w zakresie zastosowania normy kompetencyjnej. Przedmiotową koncepcję badał również Stanisław Czepita, wzbogacając ją o konotacyjne ujęcie reguł konstytutywnych oraz opracowując teoretycznie idee formalizacji i konwencjonalizacji⁴, których rozróżnienie zaproponował Maciej Zieliński⁵. Do grona badaczy rozwijających przedmiotową teorię można zaliczyć również Wojciecha Patryasa⁶ czy Tomasza Gizberta-Studnickiego (co do jej wymiaru aplikacyjno-dogmatycznego)⁷, choć głos w dyskusji zabrało również wielu innych badaczy⁸.

Omawiana koncepcja, pomimo żywej dyskusji prowadzonej w ogólnej teorii prawa, jednocześnie spotykała się z recepcją na gruncie szczegółowych nauk prawnych i od wielu lat jest wykorzystywana w rozważaniach cywilistycznych⁹. Dzięki ustaleniom Czepity od stosunkowo niedawna wykorzystywana

¹ Nowak et al. (1972): 73–99.

² Zob. Czepita (1988): 53 n.

³ Ziemiński (1980); Ziemiński, Zieliński (1988), (1992).

⁴ Czepita (1996), (2006), (2016), (2017).

⁵ Zob. Czepita (2014): 7.

⁶ Patryas (2000), (2001), (2005).

⁷ Gizbert-Studnicki (1975), (1988).

⁸ Np. Dąbrowska-Kardas (2012); Bogucki (2006), (2019), (2021); Gmerek (2020), (2021); (2022).

⁹ Zob. np. Radwański, Gutowski (2010): 18 n.; Radwański (1977): 42 n.; Szacoń (2006): 87 n. czy w kontekście dowodów w postępowaniu cywilnym Bogucki (2006): 103 n.

jest również w naukach penalnych, zarówno w kontekście materialnoprawnego pojmowania czynu¹⁰, jak i w procesualistyce karnej¹¹. Należy przy tym zauważyć, iż konotacyjna koncepcja reguł konstytutywnych w ujęciu Czepity, bazowa dla procesualistyki karnej, została nieco zmodyfikowana w 2017 r.¹², już po jej recepcji do tej szczegółowej nauki prawa. Skonfrontowania ostatniej wersji tej koncepcji z założeniami poczynionymi na gruncie nauki procesu karnego dokonała Barbara Janusz-Pohl, ustalając, że przedmiotowa modyfikacja nie wywiera istotnego wpływu na recepcję koncepcji bazowej, choć może pozytywnie wpłynąć na rozbudowanie nomenklatury danego typu czynności¹³. Kolejne rozwinięcia koncepcji bazowej, w tym ujęcie Olgierda Boguckiego, nie zostało dotąd poddane analizie w procesualistyce karnej.

W niniejszym artykule rozważam możliwość przyjęcia na potrzeby nauki procesu karnego zaproponowanego przez Boguckiego założenia o konstytutywnej współzależności wyjaśniania i identyfikowania czynności konwencjonalnych (w szczególności zrelatywizowanego do aspektu konstytutywnego) oraz zawierającej się w nim intencji jako elementu konstytutywnego danej C_k . Analiza możliwości recepcji teorii intencjonalnego wyjaśniania i identyfikowania czynności konwencjonalnych na grunt postępowania karnego będzie w niniejszym artykule opierać się na dwóch podstawach. Po pierwsze, zaprezentowano ogólną koncepcję czynności intencjonalnych wyróżnianych przez Johna R. Searle'a. Następnie przedstawiono jej karnoprosesowe przełożenie w ujęciu Janusz-Pohl, połączone z analizą definicji karnoprosesowej C_k . Po drugie, zrelatywizowano intencję do specyfiki stosunków karnoprosesowych, z szczególnym uwzględnieniem stosunków typu podległości kompetencji. Tak sformułowane postulaty pozwoliły na przeanalizowanie, czy zaproponowane przez Boguckiego założenia mogą w istotny sposób wpływać na interpretację konstrukcji karnoprosesowych C_k , jednocześnie konstytuując podstawę prowadzonych rozważań.

II. O KONSTITUTYWNEJ WSPÓLZALEŻNOŚCI WYJAŚNIANIA I IDENTYFIKOWANIA CZYNNOŚCI KONWENCJONALNYCH

Jak wskazano na wstępie – ostatnimi czasy koncepcja czynności konwencjonalnych w prawie stała się przedmiotem dalszych badań zmierzających do jej rozbudowania. Wśród nich autor niniejszego szkicu wyróżnia artykuł Boguckiego, opublikowany na łamach „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego”, traktujący o konstytutywnej współzależności wyjaśnia-

¹⁰ Zob. w szczególności Pohl (2017): 224 n. oraz cytowana tam literatura, czy Buczek (2018).

¹¹ Do autorów prezentujących taki lub zbliżony pogląd można zaliczyć przede wszystkim Janusz-Pohl (2014a), (2014b), (2015), (2017a), (2017b), (2019), (2020a), (2020b), (2021), ale również np. Wieczorkiewicz-Kita (2010) czy Kmiecik (1983). Szczegółowy opis recepcji omawianej koncepcji w procesie karnym omówiono w Janusz-Pohl (2021): 241–243 i cytowana tam literatura.

¹² Czepita (2017).

¹³ Zob. Janusz-Pohl (2021).

nia i identyfikowania czynności konwencjonalnych¹⁴. Wyróżniono w nim trzy aspekty czynności konwencjonalnych – pierwotny, epistemiczny oraz konstytutywny¹⁵. Te trzy aspekty istotnie różnią się od siebie. Aspekt pierwotny, jak wprost wskazuje Bogucki, wiąże się z „pojmowaniem jakiegokolwiek czynu jako świadomego zachowania kierowanego wolą (intencjonalnego) i może być wyrażony za pomocą formuły: »podmiot P dokonał czynności konwencjonalnej C_k^1 «, ponieważ »podmiot P kierował się intencją dokonania jakiegoś czynu C_k «¹⁶. Aspekt epistemiczny autor przedstawia jako dążenie do jak najlepszego wyjaśnienia czynności C_k^1 przez cel jej podmiotu, przy czym wyraźnie odróżnia się intencjonalne dokonanie C_k od dokonania C_k z intencją wytworzenia określonego stanu rzeczy, utożsamianego z celem działania tego podmiotu¹⁷. W takim ujęciu bez wątpienia wprowadza się rozróżnienie pomiędzy celowością działania podmiotu – realizacją substratu materialnego C_k – i celowością rozumianą jako wywołanie skutku zakładanego przez dany podmiot. Bogucki wskazuje, że to właśnie założenie określonego celu C_k^1 pozwala na jej rozpoznanie jako tej właśnie, a nie innej czynności konwencjonalnej, przy czym takie ujęcie intencjonalnego wyjaśniania pozwala zarówno na ustalanie określonego celu, jak i identyfikację danej czynności konwencjonalnej¹⁸. Aspekt konstytutywny powiązany jest natomiast z uznaniem intencji podmiotu C_k za jej konieczny warunek, a posiadanie określonej intencji zdaje się wymagane przez odpowiednią regułę konstytutywną tejże C_k ¹⁹.

Referując w skrótowny sposób powyższe założenia, należy poczynić spostrzeżenie, że Bogucki nie neguje doniosłości i istotności aspektu pierwotnego oraz epistemicznego w ramach koncepcji czynności konwencjonalnych. W zasadzie postrzega on aspekt konstytutywny jako swoistą nadbudowę zawierającą w sobie aspekt pierwotny, co tłumaczy w taki sposób: „W aspekcie konstytutywnym wymaga się nie tylko dokonania czynności intencjonalnie (z jakąś intencją), ale ponadto z określoną (taką, a nie inną) intencją. Można więc powiedzieć, że aspekt konstytutywny zakłada aspekt pierwotny – wymaganie określonej intencji zakłada wymóg intencjonalności”²⁰. Autor ten podkreśla istotność różnicy pomiędzy treścią komunikatu (w szerokim rozumieniu) a jego znaczeniem postrzeganym przez pryzmat intencji w nawiązaniu do trafności aktów mowy²¹. Jednocześnie zwraca uwagę na behawioralne (skutkowe) pojmowanie czynności konwencjonalnych²², w tym przyjmowane na gruncie procesualistyki karnej²³, poddając takie ujęcie krytyce. Opiera ją przede wszystkim na elementach powiązanych właśnie z zakładaną

¹⁴ Bogucki (2019): 51 n.

¹⁵ Bogucki (2019): 54.

¹⁶ Bogucki (2019): 54.

¹⁷ Bogucki (2019): 54.

¹⁸ Bogucki (2019): 54.

¹⁹ Bogucki (2019): 55.

²⁰ Bogucki (2019): 55.

²¹ Zob. rozważania w tym przedmiocie Bogucki (2019): 57–58.

²² Czepita (1996): 148; Patryas (1988): 14–33.

²³ Janusz-Pohl (2017): 92.

intencjonalnością działania danego podmiotu, wyjaśnianą przez pryzmat kulturowy – poszczególnych reguł sensu danej czynności – podając jako przykład czynność „zaprzeczenia” w kulturze polskiej i bułgarskiej²⁴, które ulegały pomieszanii w przypadku rozpoznawania go w ramach skutkowego pojmowania C_k .

Bogucki, konstatając, zaznacza, że prezentowana koncepcja intencjonalnego wyjaśniania C_k nie jest pozbawiona wad. Zwraca on bowiem uwagę na fakt, że akceptacja takiego założenia doprowadzi do teoretycznego uzależnienia ważności dokonania określonej C_k od intencji podmiotu tej czynności, która *de facto* będzie znana wyłącznie jemu. W celu uniknięcia dowolności podmiotów tychże czynności, autor ten proponuje wyróżnienie zbioru reguł pozwalających na wykazanie braku określonej intencji, nazywając je mianem reguł falsyfikacji. Wskazuje on, że reguły falsyfikacji mogą znaleźć swoje źródło zarówno w aktach prawnych, jak i w innych normach zakładanych w danej sferze kultury, oraz zwraca uwagę na fakt, że reguły te – wraz z regułami konstytutywnymi i regułami formalizacji – będą kształtować funkcjonowanie tej czynności w danej sferze kultury²⁵.

Tak sformułowany pogląd spotkał się z pewną recepcją w doktrynie ogólnej teorii prawa. Jedynie częściowo poparła go Karolina Gmerek, która zalicza wyjaśnianie intencjonalne do elementów procesu rozpoznawania sensu czynności procesowych, a wręcz wskazuje, że „wyjaśnienie intencjonalne wytworzenia substratu materialnego czynności procesowej jest elementem koniecznym, lecz niewystarczającym do identyfikacji danej czynności jako czynności procesowej (czy szerzej konwencjonalnej)”²⁶. Trzeba przy tym poczynić spostrzeżenie, że w odróżnieniu od zakładanego przez Boguckiego aspektu konstytutywnego intencji, Gmerek zdaje się skłaniać ku akceptacji założenia o intencjonalności działania podmiotów czynności konwencjonalnych, choć raczej postrzega intencjonalność przez pryzmat aspektu pierwotnego oraz epistemicznego. Niemniej jednak autorka podziela pogląd o współzależności pomiędzy identyfikowaniem a wyjaśnianiem czynności konwencjonalnych (w tym przypadku procesowych). Podobne stanowisko wyraziła również w późniejszej publikacji, odwołując się do zaproponowanych przez Boguckiego reguł falsyfikacji oraz osadzając niejako założenia omówionej powyżej koncepcji w zaproponowanym przez siebie pojęciu „konwencjonalności kontekstów”, wyróżniła cztery rodzaje kontekstów, które odnoszą się do czynności konwencjonalnych²⁷. Z kolei w ramach „konwencjonalności kontekstów” czyni ona istotne spostrzeżenie, że jako C_k w prawie mogą funkcjonować również takie czynności, które w szczególnych okolicznościach oraz w świetle określonych norm prawnych „uznaje się” za C_k w prawie danego typu²⁸.

²⁴ Bogucki (2019): 59.

²⁵ Bogucki (2019): 59–60.

²⁶ Gmerek (2020): 25.

²⁷ Gmerek (2021): 65–66.

²⁸ Gmerek (2021): 66–67.

III. OGÓLNA TEORIA INTENCJONALNEGO WYJAŚNIANIA I IDENTYFIKOWANIA CZYNNOŚCI KONWENCJONALNYCH A CEL KARNOPROCESOWEJ CZYNNOŚCI KONWENCJONALNEJ

Przedmiotowe konsyderacje należy rozpocząć od teorii aktów mowy Johna L. Austina, dotyczących wypowiedzi performatywnych. W ujęciu Austinowskim aktami illokucyjnymi możemy nazwać takie czynności, które są intencjonalnie wykonywane przez podmiot wypowiadający zdanie performatywne, a celem tej czynności jest wytworzenie nowego stanu rzeczy, nieosiągalnego w inny sposób²⁹. Bazując na założeniach tej koncepcji jako swoistym punkcie wyjścia, Searle sformułował koncepcję skupiającą się na analizie aktów i czynności illokucyjnych, w ramach których wyróżniał zarówno aspekt intencjonalny, jak i konwencjonalny – przy czym z czynnościami intencjonalnymi wiązał dwa cele, tj. cel bezpośredni (partykularny) oraz finalny (globalny)³⁰. Interpretacji powyższego poglądu dokonała Janusz-Pohl, konstatując, że cel bezpośredni wiąże się z dokonaniem czynności intencjonalnej oraz ma znaczenie dla osiągnięcia celu finalnego, przy czym osiągnięcie celu partykularnego (choć jest konieczne) nie zawsze będzie oznaczać realizację zakładanego celu globalnego³¹. Jak zwraca uwagę Marek Nowak, cel bezpośredni stanowi środek do osiągnięcia celu finalnego – lecz jednocześnie nie gwarantuje (a jedynie umożliwia) jego osiągnięcie³².

W procesualistycznej definicji czynności procesowej ujmowano różnorako. Autor niniejszego opracowania wybrał kilka z nich, które w najbliższym stopniu – w jego ocenie – nawiązują do konwencjonalnego ujęcia tych czynności. Zatem można przywołać definicję sformułowaną przez Mariana Cieślaka, który wskazał, że czynnością procesową jest takie ogniwo ruchu procesowego, z którym prawo łączy skutki procesowe³³. Nieco inaczej pojęcie to ujął Stanisław Waltoś, wskazując, że czynnością procesową jest zachowanie się uczestnika procesu, które wywołuje skutki przewidziane przez prawo procesowe³⁴, czy też Tomasz Grzegorzczak, który wskazał, że jest to określone przez prawo karne procesowe zachowanie się uczestnika, wywołujące skutki przewidziane przez to prawo³⁵. Odmienne ujęcie, uwzględniające aspekt intelektualno-wolicjonalny podmiotu czynności procesowej, zaprezentował Cezary Kulesza, wskazując, że jest nią działanie uczestnika procesu zgodne z jego wolą i świadomością, wywierające skutki w sferze prawa karnego procesowego³⁶.

Nawiązanie do zaprezentowanej powyżej koncepcji Searle'a można natomiast dostrzec w – podzielanym przez autora niniejszego artykułu – stanowisku Janusz Pohl, zgodnie z którym pojmowanie czynności procesowych

²⁹ Nowak (2003): 43.

³⁰ Searle (1987): 69–84.

³¹ Janusz-Pohl (2017): 34–38.

³² Nowak (2003): 45.

³³ Cieślak (2011): 39.

³⁴ Waltoś, Hofmański (2016): 44.

³⁵ Grzegorzczak (2014): 382.

³⁶ Kulesza (2012): 204.

przyjmuje dwoistą naturę, gdyż łączy pojmowanie substratu materialnego C_k z czynem ujmowanym skutkowo, czynność konwencjonalną zaś pojmuje według finalnej koncepcji czynu, stosownie do definicji prezentowanych w rozważaniach karnomaterialnych³⁷. Wiąże się to z charakterystyką celowości działania podmiotu czynności konwencjonalnej. W ramach tej problematyki można wyróżnić kwestie związane z koncepcją aktów (oraz odpowiednio im przypisywanych skutków) lokucyjnych, illokucyjnych oraz perlokucyjnych³⁸, a dokładniej – z aktami oraz skutkami illokucyjnymi³⁹. Skróceniowo zatem rzecz ujmując: zachowanie się człowieka będzie stanowiło akt illokucyjny, który w razie dokonania danej czynności zgodnie z wyznaczonymi dla niej regułami konwencjonalizacji wywoła skutek illokucyjny w postaci rozpoznania danego substratu materialnego jako ważnie dokonanej czynności konwencjonalnej – przy czym tenże skutek łączy się wyłącznie z płaszczyzną konwencjonalizacji danej C_k , stanowiąc punkt wyjścia rozważań na temat skutku prawnego danej karnoprosesowej C_k (rozpatrywanego z płaszczyzny formalizacji). W ramach tego zagadnienia można również umieścić problematykę celu partykularnego oraz celu globalnego działania podmiotu karnoprosesowej C_k , ilustrowaną przez pogląd Janusz-Pohl, który przytoczymy w całości: „Czynnością karnoprosesową jest sformalizowana czynność konwencjonalna doniosła prawnie (sformalizowana C_k), która polega na świadomej i dowolnej realizacji substratu materialnego w celu dokonania tej czynności (cel bezpośredni = skutek illokucyjny), zgodnie z właściwymi dla niej regułami konstytutywnymi. Przy czym wywołanie skutków procesowych (tzw. cel finalny) sformalizowanej C_k objęte jest jej formalizacją”⁴⁰.

Zatem odnosząc się do postulatu uwzględniania „intencji” czy też możliwości skorzystania z całego mechanizmu intencjonalnego wyjaśniania czynności konwencjonalnych na gruncie postępowania karnego, w ramach którego przyjmuje się tak skonstruowaną definicję karnoprosesowej C_k , należy wskazać, że pewnego rodzaju uogólnienie pojęciowe zaprezentowane przez Boguckiego nie sprawdza się w ocenie i interpretacji czynności karnoprosesowych. Dzieje się tak z dwóch powodów, które osadzają się na zaprezentowanych wyżej ustaleniach. Po pierwsze, należy podzielić ustalenia Janusz-Pohl dotyczące dualnego pojmowania czynu (przez pryzmat definicji sformułowanych w nauce prawa karnego materialnego) w kontekście karnoprosesowych czynności konwencjonalnych. Nie sposób bowiem uznać pogląd odmienny, jakoby celem bezpośrednim zachowania człowieka nie było rozpoznanie tegoż zachowania jako substratu materialnego C_k – następczo podlegającego wartościowaniu w sferze skutków procesowych – lecz samo wywołanie tych skutków. W przypadku uznania takiego stanu rzeczy konieczne byłoby powiązanie ważności (rozpoznania) karnoprosesowej C_k z wystąpieniem wyłącznie skutków procesowych pożądaných przez podmiot tej czynności, co zdaje się nie do zaakcepto-

³⁷ Janusz-Pohl (2017): 79.

³⁸ Sarkowicz (1989): 105 n.; Sarkowicz (1984): 71 n.

³⁹ Szczegółowo na ten temat zob. Janusz-Pohl (2017): 79–82.

⁴⁰ Janusz-Pohl (2017): 92.

wania. Przyjęcie zaś poglądu prezentowanego przez Janusz-Pohl – nawiązując do koncepcji przedstawionej przez Boguckiego – zakłada intencjonalność dokonania określonej czynności konwencjonalnej, lecz kwestia wywołania skutków procesowych tejże czynności jest zgoła odmienna od celowości realizacji jej substratu materialnego.

Należy bowiem zauważyć, że na gruncie procesualistyki karnej wzorcowe karnoprosowe czynności konwencjonalne nie będą wywoływać jakichkolwiek skutków, lecz skutki procesowe typowe dla danej czynności konwencjonalnej, określone przez prawo procesowe⁴¹. Z kolei celowość wywołania tych typowych skutków procesowych będzie zależna od stopnia świadomości podmiotu (rozumianej jako możliwości poznawcze i zdolności do sensownej samodeterminacji) dokonującego danej karnoprosowej C_k co do jej procesowych konsekwencji. Słusznie bowiem zauważa Janusz-Pohl, że czynności procesowe, choć stanowią część całości, mogą także stanowić przedmiot jednostkowej analizy jako jednego z ogniw sekwencji⁴². W takim układzie relatywizacja celu działania podmiotu danej karnoprosowej C_k względem celów procesu karnego – które przecież ta czynność jako jedno z ogniw sekwencji realizuje – może się diametralnie różnić, choć wciąż pozostanie ważną i wywołującą skutki procesowe czynnością konwencjonalną w tej sekwencji (przy założeniu poprawności jej dokonania). Z takiego punktu widzenie ujęcie partykularne będzie spełniało kryterium racjonalności działania (podmiot realizuje substrat materialny w celu dokonania C_k , a zatem działa celowo), przy czym zastrzeżenie to jest o tyle istotne, że – jak słusznie konstatuje Janusz-Pohl – cel podmiotu czynności karnoprosowej nie zawsze musi być tożsamy z przewidzianym przepisami ustawy karnoprosowej celem czynności danego typu⁴³. Konstatacja w zakresie celowości działania zdaje się również aprobowana przez Piotra Kardasa, który przez czynności procesowe rozumie czynności konwencjonalne, których ważność i skuteczność uzależnia się od spełnienia określonych przesłanek ocenianych z punktu widzenia reguł sensu dla danego typu czynności konwencjonalnych⁴⁴.

Na koniec zajmijmy się jeszcze jednym elementem rozważań nad teleologicznymi aspektami ujmowania czynności konwencjonalnych. Jak wskazano powyżej, wzorcowa (modelowa) karnoprosowa C_k powinna wywoływać typowy skutek prawny powiązany z tą czynnością, przy czym skutek ten rozpatruje się w oderwaniu od podmiotu dokonującego określonej czynności. Natomiast przy uwzględnieniu intelektualno-wolicjonalnej sfery podmiotu określonej C_k (tj. podmiot ma obejmować świadomością realizację substratu materialnego C_k , lecz nie stawia się wymogu świadomości podmiotu co do konwencjonalnego znaczenia podjętej czynności⁴⁵) możemy dojść do wniosku, że zsubiektywizowane (zamierzone, zakładane) przez ten podmiot skutki mogą istotnie – o ile nie całkowicie – różnić się od typowego skutku procesowego czynności danego

⁴¹ Słusznie takie spostrzeżenie czyni Janusz-Pohl (2017): 77–78.

⁴² Janusz-Pohl (2017): 73.

⁴³ Janusz-Pohl (2017): 73–75.

⁴⁴ Kardas (2015): 31.

⁴⁵ Janusz-Pohl (2017): 87–88.

typu⁴⁶. Wówczas – przy przyjęciu aspektu konstytutywnego w ujęciu Boguckiego, zakładającego wymaganie intencji przez jedną z reguł konstytutywnych dla danej czynności – nie powinniśmy w ogóle mieć do czynienia z karnoprosesową C_k . W rzeczywistości tak nie jest, warunkiem dokonania karnoprosesowej C_k nie jest bowiem ani podjęcie działania/zachowania celem wywołania skutków procesowych tej czynności, ani fakt ich rzeczywistego wywołania, lecz sam fakt realizacji substratu materialnego przewidzianego regułami konstytutywnymi dla danej karnoprosesowej C_k . W świetle powyższych rozważań można zatem skonstatować, że zachowanie podmiotu C_k jest celowe (a zatem racjonalne i nastawione na interpretację), jest bowiem ukierunkowane na osiągnięcie celu bezpośredniego (partykularnego) rozumianego jako dokonanie określonej czynności karnoprosesowej, przy czym te karnoprosesowe C_k mogą spełniać wszystkie, niektóre bądź nie spełniać żadnych reguł formalizacji, determinujących realizację celu finalnego (globalnego), rozumianego jako wywoływanie skutków prawnych określanych przepisami ustawy karnoprosesowej.

IV. CHARAKTERYSTYKA STOSUNKÓW KARNOPROCESOWYCH A ZAGADNIENIE EFEKTYWNOŚCI AKTU KOMUNIKACJI

Ważne spostrzeżenie pod kątem analizy zagadnienia karnoprosesowych czynności konwencjonalnych poczyniła również Gmerek. Autorka, analizując zagadnienie identyfikacji czynności procesowych na podstawie badań empirycznych bazujących na rzeczywistych wypowiedziach nieprofesjonalnych uczestników postępowania sądowego, zauważyła bowiem, że czynności procesowe stanowią działania komunikacyjne, dokonywanie i interpretacja tychże czynności odbywa się zaś w ramach procesu komunikacyjnego⁴⁷. Takie ujęcie postrzegania czynności konwencjonalnych na gruncie procesu karnego jawi się jako adekwatne w odniesieniu do przynajmniej części karnoprosesowych C_k , bez wątplenia bowiem część z nich przyjmuje formę działań komunikacyjnych (substraty materialne karnoprosesowych C_k polegają najczęściej na dokonaniu aktu mowy – złożenia oświadczenia wiedzy lub woli)⁴⁸. Jako takie bez wątplenia są one ukierunkowane na ich rozpoznanie w ramach procesu komunikacyjnego. Kwestia ta jest o tyle istotna, że w zasadzie jedynie skuteczny akt komunikacyjny – w tym znaczeniu, że jest on zrozumiały dla odbiorcy tego komunikatu – może być poddany interpretacji.

Zgodnie z zaproponowanym postrzeganiem formy czynności procesowych przez Janusz-Pohl możemy wyróżnić formy czynności procesowych *sensu stricto*, *sensu largo* oraz *sensu largissimo*, przy czym formę w niniejszym szkicu

⁴⁶ Zob. rozważania Janusz-Pohl (2017): 77.

⁴⁷ Gmerek (2020): 25–26.

⁴⁸ Do takich można zaliczyć np. wszelkiego rodzaju oświadczenia czy wnioski składane w toku postępowania zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej – tak przez instytucjonalnych, jak i nieinstytucjonalnych uczestników tego postępowania.

analizujemy w kontekście warunków modalnych czynności karnoprosesowej, do których zalicza się szeroko rozumianą formę tej czynności, jej tryb, czas, miejsce, język oraz pozostałe okoliczności jej dokonania⁴⁹. Miejmy również na uwadze, że dla szeregu karnoprosesowych C_k ustawa przewiduje obowiązek utrwalenia ich zewnętrznych elementów przez dokonanie innej czynności procesowej w formie przewidzianej przepisami. W takim przypadku pojawia się pewna luka, która może zostać wykorzystana do uzupełnienia bądź upewnienia się co do zakresu dokonywanej czynności. Mianowicie w przypadku poszczególnych zachowań – w szczególności nieinstytucjonalnych uczestników postępowania karnego, nieposiadających specjalistycznej wiedzy o przepisach – można wykorzystać pewne instrumenty, które Gmerek określa mianem mechanizmów identyfikacji czynności uczestników postępowania dokonywanych w ramach kontaktu bezpośredniego⁵⁰. Wskazuje ona na podstawowe mechanizmy, do których zalicza interpretację standardową, wyjaśnianie intencjonalne oraz ustalanie i upewnianie się w zakresie sensu dokonywanej czynności⁵¹.

Dla przejrzystości wywodu przytoczmy podstawowe założenia, leżące u podstaw powyższych mechanizmów. Słusznie autorka zakłada, że czynności procesowe stanowią czynności podwójnie skonwencjonalizowane, przy czym można wyróżnić niższy oraz wyższy poziom konwencjonalizacji, który stanowią odpowiednio: poziom aktu mowy oraz poziom czynności procesowej⁵². Z kolei identyfikowanie poszczególnych czynności dokonywanych przez określone podmioty – jednocześnie stanowiących działania komunikacyjne – jako czynności procesowych danego typu stanowi proces rozpoznawania sensu tychże czynności, co odbywa się w procesie komunikacji⁵³. Nawiązując do omówionego powyżej fragmentu opracowania Boguckiego w przedmiocie intencjonalnego wyjaśniania czynności konwencjonalnych, Gmerek zalicza ten mechanizm do elementu procesu rozpoznawania sensu danej czynności, zakładając również, że procesowe C_k są współkonstituowane przez intencję – choć zdaje się, że autorka raczej odnosi się do intencjonalności działania w rozumieniu aspektu pierwotnego bądź epistemicznego, nie zaś konstytutywnego. Niemniej jednak wśród podanych czterech mechanizmów identyfikacji czynności procesowych Gmerek jako uniwersalne wskazuje interpretację standardową oraz właśnie wyjaśnianie intencjonalne – z których korzysta się w procesie identyfikacji każdej czynności procesowej, przyznając prymat interpretacji standardowej – natomiast mechanizmy ustalania i upewniania się w zakresie sensu dokonywanej czynności stanowią niejako warstwę następczą, stosowaną w przypadku

⁴⁹ Janusz-Pohl (2017): 284–294. Forma *sensu stricto* obejmuje ustność lub pisemność realizacji substratu materialnego danej C_k , forma *sensu largo* dotyczy zewnętrznej treści C_k , a forma *sensu largissimo* dotyczy spełnienia szeregu dodatkowych warunków. Zob. także szczegółowe rozważania poczynione przez Woźniewski (2010): 99–155.

⁵⁰ Propozycje tych mechanizmów w Gmerek (2020): 27–34.

⁵¹ Gmerek (2020): 27.

⁵² Gmerek (2020): 24–25.

⁵³ Gmerek (2020): 25.

co najmniej braku pewności co do identyfikacji czynności procesowej pomimo zastosowania mechanizmów uniwersalnych⁵⁴.

Mechanizm interpretacji standardowej sprowadza się do połączenia standardowej formy aktu mowy ze standardową sytuacją jej użycia, co pozwala na rozpoznanie aktu mowy na podstawie kształtu sformułowanej wypowiedzi⁵⁵. Mechanizm wyjaśniania intencjonalnego sprowadza się zasadniczo do dokonania czynności z intencją o sile nieadekwatnej do czynności danego typu – a zatem powstaje konieczność weryfikacji woli (intencji) wywołania określonych skutków. (Szczegółowo o tym mechanizmie niżej). Odnosząc się natomiast do mechanizmów ustalania oraz upewniania się w zakresie sensu danej czynności, należy zauważyć, że występują one po zastosowaniu mechanizmów uniwersalnych, a przed dokonaniem interpretacji niestandardowej⁵⁶. Mechanizm ustalania sensu wystąpi wówczas, gdy wskutek zastosowania interpretacji standardowej oraz intencjonalnego wyjaśniania można wstępnie zidentyfikować czynność podmiotu jako daną czynność procesową, ale nie można przyjąć, że zidentyfikowano ją w sposób ostateczny⁵⁷. Z kolei mechanizm upewniania się co do sensu określonej czynności w zasadzie sprowadza się do etapu potwierdzenia trafności zidentyfikowania danej czynności procesowej jako tej czynności, której dany podmiot chciał dokonać⁵⁸.

Należy w tym miejscu poczynić istotną uwagę. Mianowicie każdy z przytoczonych powyżej mechanizmów znajduje zastosowanie wyłącznie w przypadku nieeksplicytnego dokonania określonej czynności procesowej. Oznacza to, że z przekazanego komunikatu językowego – aktu komunikacyjnego – przez pryzmat intencji podmiotu wykonującego tę czynność dekoduje się określoną treść tego komunikatu, który stanowi substrat materialny określonej czynności konwencjonalnej. Gmerek konstatuje, że podmiot interpretujący określoną czynność określonego typu (istotne jest, że czynność ta została dokonana nieeksplicytnie z siłą illokucyjną nieadekwatną do siły czynności procesowej) musi uznać, że tenże uczestnik dokonujący danej czynności dąży do osiągnięcia określonego stanu rzeczy (skutku)⁵⁹.

Tak interpretowany mechanizm wyjaśniania intencjonalnego – wraz z przedstawionym przez Boguckiego aspektem konstytutywnym intencjonalnego wyjaśniania i interpretowania czynności karnoprosesowych – w warunkach procesowych zasadniczo wynika z charakteru dokonywanych czynności konwencjonalnych. Jak wskazywano wcześniej, wzorcowe czynności podejmowane w toku procesu karnego są ukierunkowane na wywoływanie skutków typowych dla tejże czynności. W konsekwencji tak postrzegane karnoprosesowe C_k zasadniczo podlegają interpretacji w ramach przedstawionych przez Gmerek mechanizmów nie tyle w zakresie zmierzania do osiągnięcia subiektywnie postrzeganych skutków podjętego zachowania, ile wywołania typowych skut-

⁵⁴ Gmerek (2020): 27–28.

⁵⁵ Gmerek (2020): 29–30.

⁵⁶ Gmerek (2020): 32–33.

⁵⁷ Gmerek (2020): 33.

⁵⁸ Gmerek (2020): 34–35.

⁵⁹ Gmerek (2020): 32.

ków procesowych dla identyfikowanej czynności. Zauważmy też, że mechanizmy te mogą z powodzeniem zastępować postulowane przez Boguckiego reguły falsyfikacji⁶⁰.

Zalóżmy zatem hipotetycznie trzy sytuacje związane z kodem językowym wykorzystywanym przez uczestników procesu (choć zgodnie z ustawą z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁶¹ językiem urzędowym jest jęz. polski, a zatem jest to jednocześnie język czynności karnoprosesowych, to w zależności od sytuacji uczestnik procesu może być osobą albo władającą w wystarczającym stopniu jęz. polskim, albo nie), z którymi to sytuacjami możemy mieć do czynienia w toku procesu karnego. Pierwsza z nich będzie dotyczyć sytuacji, w której dany podmiot nie posługuje się językiem polskim w stopniu wystarczającym, co z kolei niweczy skuteczność aktu komunikacji (aktu mowy), stanowiącego substrat materialny danej czynności konwencjonalnej. W takim przypadku mamy do czynienia z koniecznością skorzystania z pomocy tłumacza. Z uwagi na rozmiar artykułu nie będziemy szerzej omawiać przedmiotowego zagadnienia, a jedynie odesłamy do obszernych rozważań poczynionych przez Janusz-Pohl⁶².

Z drugą sytuacją będziemy mieli do czynienia wówczas, gdy podmiot C_k włada językiem polskim w stopniu wystarczającym oraz dokonuje czynności ustnych. W przypadku czynności procesowych, w których substrat materialny będzie polegać na składaniu ustnych oświadczeń woli i wiedzy (choć najczęściej przyjmują one charakter czynności pojedynczych, np. złożenia wniosku o zwrot kosztów), możemy mieć również do czynienia z czynnością zbiorową (np. czynności przesłuchania osobowego źródła dowodowego). Jako że w procesie karnym mamy do czynienia przede wszystkim z normami kompetencyjnymi⁶³, dokonanie karnoprosesowej czynności konwencjonalnej przez jeden podmiot zawsze aktualizuje obowiązek określonego zachowania się innego podmiotu. Trzeba przy tym zauważyć, że obowiązek ten nie musi się każdorazowo wiązać z nakazem dokonania innej czynności konwencjonalnej przez kompetentny podmiot, ale może ograniczać się np. do przyjęcia jakiegoś faktu do wiadomości lub właśnie do interpretacji danego aktu komunikacyjnego (aktu mowy), stanowiącego substrat materialny przedmiotowej karnoprosesowej C_k . Ze względu na systemową wszechobecność norm kompetencyjnych związanych z karnoprosesowymi C_k , w przypadku ich dokonywania będziemy mieli do czynienia głównie ze stosunkami karnoprosesowymi typu podległości kompetencji⁶⁴. Jak bowiem zauważa Janusz-Pohl, w takim układzie obowiązek określonego zachowania się podmiotu podległego kompetencji w ramach tego stosunku będzie jednocześnie warunkował konkretyzację uprawnienia do dokonania C_k następczej w sekwencji (a zatem następnika normy kompetencyjnej)⁶⁵.

⁶⁰ Bogucki (2019): 60–61.

⁶¹ T.jedn.: Dz. U. 2022, poz. 1933.

⁶² Zob. Janusz-Pohl (2017): 294–310.

⁶³ Janusz-Pohl (2017): 140.

⁶⁴ Choć wyróżnia się także quasi-stosunki procesowe typu konkretyzacji uprawnienia. Zob. szczegółowe rozważania Janusz-Pohl (2017): 149–154.

⁶⁵ Janusz-Pohl (2017): 145–146.

Przekładając to na przykładowe spostrzeżenia poczynione przez Gmerek, mechanizm intencjonalnego wyjaśniania nieeksplicytnie dokonanej czynności konwencjonalnej złożenia wniosku o zwrot kosztów przez nieinstytucjonalnego uczestnika procesu⁶⁶ będzie umiejscowiony na drugim etapie schematu stosunku procesowego typu podległości kompetencji i materializował się przez zinterpretowanie aktu mowy stanowiącego substrat materialny karnoprosesowej C_k złożenia wniosku o zwrot kosztów, co będzie skutkowało obowiązkiem dokonania kolejnej w sekwencji karnoprosesowej C_k w postaci rozstrzygnięcia w przedmiocie tego wniosku. W takim układzie zaproponowane przez Gmerek mechanizmy identyfikowania czynności procesowych nie będą stanowiły reguł formalizacji – ani tym bardziej reguł konwencjonalizacji dokonania danej C_k – a jedynie konieczne (obowiązkowe) „ogniwo pośrednie” pomiędzy poprzednikiem a następnikiem w strukturze normy kompetencyjnej. W konsekwencji więc organy procesowe nie tylko posiadają stosowne instrumenty, ale wręcz mają swoisty obowiązek klaryfikacji substratów materialnych w postaci aktów mowy wyrażonych w sposób nieeksplicytny, z uwagi na konieczność dokonania karnoprosesowej C_k następnej w sekwencji. Podobny pogląd zdaje się podzielać również Janusz-Pohl, która wskazuje, że czynności dokonywane w formie ustnej – zarówno zbiorowe, w których uczestniczą organy procesu, jak i dokonywane bezpośrednio wobec organu procesowego w toku innych czynności – mogą podlegać korekcie *ad hoc*⁶⁷.

Zatrzymując się na moment przy powyższych konkluzjach, można zauważyć, że sformułowane przez Gmerek postulaty stanowią niejako potwierdzenie tezy wysuniętej przez Janusz-Pohl, że cechą konwencjonalizacyjną procesu karnego jest sekwencyjność czynności procesowych⁶⁸. Konwencjonalność sekwencyjna czynności procesowych sprowadza się natomiast do tego, że dokonanie danej czynności karnoprosesowej aktualizuje obowiązek dokonania następnej czynności w sekwencji. Należy bowiem zauważyć, iż nawet realizacja substratów materialnych czynności konwencjonalnych może charakteryzować się sekwencyjnością⁶⁹, co będzie tworzyło kolejną przestrzeń do interpretacji zachowań podmiotów tych czynności – w tym z wykorzystaniem wskazanych powyżej mechanizmów. W tym kontekście zatem ustalenia poczynione w ogólnej teorii prawa mogłyby zostać recypowane na grunt procesualistyki karnej.

Trzecią sytuacją będzie taka, w której forma czynności procesowej będzie objęta warunkiem pisemności. Wymogi stawiane pismom procesowym określa art. 119 k.p.k.⁷⁰, przy czym w kontekście prowadzonych rozważań interesuje nas szczególnie art. 119 § 1 pkt 3 k.p.k. dotyczący treści wniosku lub oświadczenia. Należy zauważyć, że problem ten w zdecydowanie mniejszym stopniu będzie dotyczył instytucjonalnych uczestników postępowania, a także tych uczestników, którzy reprezentowani są przez profesjonalnych pełnomoc-

⁶⁶ Czyniona na przykładzie zwrotu: „Wysoki Sądzie, o zwrot kosztów też możemy wystąpić?” Zob. Gmerek (2020): 30–31.

⁶⁷ Janusz-Pohl (2017): 292.

⁶⁸ Janusz-Pohl (2017): 14, 46, 69, 569, 610 n.

⁶⁹ Janusz-Pohl (2017): 46.

⁷⁰ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 2022, poz. 1375.

ników prowadzących korespondencję w ich imieniu. Ze względu na wymagany stopień ich profesjonalizmu zdaje się, że kwestie te nie muszą być rozważane pod kątem intencjonalności oraz celowości ich działania. Z kolei swoista nieeksplicytność aktów komunikacyjnych nieinstytucjonalnych uczestników procesu (nieposiadających pełnomocników) może być przedmiotem precyzacji oświadczenia w trybie uzupełnienia braków formalnych pisma procesowego lub analogicznie do opisanej wyżej sytuacji może być usuwana przez dokonanie interpretacji z wykorzystaniem przytoczonych mechanizmów w ramach koniecznego „ogniwa pośredniego”, wynikającego z charakterystyki stosunków procesowych oraz struktury normy kompetencyjnej. Ewentualnie możliwe jest również interpretowanie tych czynności zgodnie z regułą wyrażoną w treści art. 118 § 1 i 2 k.p.k., choć można by uznać, że zawierałoby się to w ramach mechanizmów interpretowania danej C_k jako „ogniwa pośredniego” w strukturze normy kompetencyjnej.

W tym miejscu konieczne jest podzielenie równie istotnego spostrzeżenia, poczynionego przez Janusz-Pohl w kontekście ustalania kształtu reguł karnoprocessowych C_k . Autorka ta zauważa bowiem, że reguły wyznaczone *in abstracto* dla danej modelowej C_k danego typu będą stanowić wzorzec dla danej C_k badanej *in concreto*⁷¹. Warunki modalne danej czynności C_k dotyczą zaś sposobu jej ukształtowania, włączając w to język oraz formę ustną lub pisemną⁷² i zazwyczaj (choć nie zawsze) są objęte formalizacją przez wyznaczenie obowiązku (w przytaczanym kontekście dotyczącym art. 118 § 1 i 2 k.p.k. można w szczególności mówić o jej względnej formule), co będzie wiązało się z oceną w kontekście prawidłowości/nieprawidłowości dokonania czynności z naruszeniem jej formy⁷³. W odniesieniu do nieinstytucjonalnych uczestników postępowania karnego stosujemy także reguły z art. 118 § 3 k.p.k. oraz art. 125 k.p.k., które dodatkowo obniżają poziom formalizacji przez wyznaczenie obowiązku, adresowanego do nieinstytucjonalnych stron oraz uczestników procesu niebędących jego organami.

V. PODSUMOWANIE

Konkludując niniejsze rozważania, należy zauważyć, że proponowane przez Boguckiego ujęcie aspektu konstytucyjnego intencji – wraz z przynależnymi regułami falsyfikacji – nie może znaleźć zastosowania na gruncie postępowania karnego. Należy bowiem zauważyć, że proces karny charakteryzuje się pewną mechanizacją dokonywania czynności procesowych ze względu na ich sekwencyjność: dokonanie jednej karnoprocessowej C_k będzie aktualizowało kompetencję (niektóre czynności mają bowiem charakter czynności fakultatywnych) bądź nakaz (gdyż są takie czynności, które muszą być wykonane wobec wystąpienia poprzedniego ogniwa w sekwencji czynności) dokonania

⁷¹ Janusz-Pohl (2017): 273.

⁷² Woźniewski (2010): 99.

⁷³ Janusz-Pohl (2017): 274.

kolejnej w sekwencji karnoprosesowej C_k . Zasadniczo zgodzić się można z pojmowaniem aspektu pierwotnego w ramach karnoprosesowych C_k , ponieważ zawsze czyny – rozumiane jako substraty materialne C_k – będą świadomym zachowaniem kierowanym wolą, nastawionym na osiągnięcie celu partykularnego, którym jest realizacja substratu materialnego C_k . Aspekt epistemiczny, ukierunkowany na jak najlepsze wyjaśnienie czynności przez pryzmat celu jej podmiotu, może z kolei wpisywać się w postulowane przez Gmerek mechanizmy identyfikowania czynności procesowych, a ujmujące się w stosunki procesowe typu podległości oraz związane z nią „ogniwa pośrednie” – w schemat normy kompetencyjnej. Innymi słowy, aspekt epistemologiczny będzie najbardziej relewantny (i zasadniczo rzecz ujmując, wyłącznie relewantny) w odniesieniu do identyfikowania czynności danego rodzaju przez stosowanie intencjonalnego wyjaśniania (następczego względem interpretacji standardowej), a stanowiącego asumpt do zastosowania mechanizmów ustalania i upewniania się w zakresie sensu dokonanej czynności. Należy tu jednak poczynić spostrzeżenie, że postulowana przez Boguckiego koncepcja o dążeniu podmiotu C_k do wytworzenia zakładanego, celowego stanu rzeczy S wydaje się nieco wątpliwa na gruncie eksponowanych powyżej prawnokarnych założeń, chyba że tym celowym stanem rzeczy byłaby realizacja substratu materialnego C_k , a nie osiągnięcie typowych (lub subiektywnie postrzeganych) skutków procesowych C_k . Przy pierwszym z tych założeń aspekt epistemologiczny doskonale wpisywałby się w mechanizmy identyfikowania czynności procesowych oraz korespondował z zaproponowaną przez Janusz-Pohl definicją karnoprosesowej C_k , z kolei przy drugim byłby nie do przyjęcia z definicyjnego punktu widzenia.

Natomiast eksponowany przez Boguckiego aspekt konstytutywny, wiążący (konstytuujący) intencję z koniecznym warunkiem dokonania czynności konwencjonalnej, zdaje się nieprzydatny do oceny i interpretacji czynności karnoprosesowych, stąd może pojawić się wątpliwość co do trafności takiego uogólnienia. Po pierwsze, zauważono, że na gruncie przyjętej definicji karnoprosesowej C_k „intencja” (którą można utożsamiać z celem dokonania danej czynności procesowej) nie stanowi jej elementu konstytutywnego. Samo bowiem działanie w procesie karnym może wynikać nie tyle z dowolności danego podmiotu, ile z pewnego automatyzmu relacji. Należy bowiem zauważyć, że podmiot danej karnoprosesowej C_k steruje swą wolą w kontekście dokonania substratu materialnego tej czynności – przy czym konieczne jest, aby miał świadomość jej dokonywania, nie jest zaś wymagane, by miał świadomość skutków, jakie wywoła (tzw. aspekt intelektualno-wolicjonalny dokonania karnoprosesowej C_k). Oczywiście dla określonych grup czynności karnoprosesowych możliwe jest dookreślenie ich bardziej szczegółowych elementów, jednakże w podstawowej formie karnoprosesową C_k można ująć w ramach relacji dwuetapowej, w której czyn (zachowanie się podmiotu C_k) zmierza do osiągnięcia celu, którym jest realizacja substratu materialnego C_k . Jak wynika z założeń czynionych przez Boguckiego, skupia się on na analizie celu C_k , zakładając, że jest czynnością racjonalną (nastawioną na rozpoznanie), tj. że jej podmiot przez jej dokonanie realizuje jakieś określone cele. Takie założenie na gruncie postępowania karnego nie znajduje zastosowania ze względu na me-

chaniczno-automatyczne dokonywanie określonych czynności stanowiących „obowiązkowe” ogniwa w całej sekwencji.

Drugim analizowanym elementem w kontekście omawianego zagadnienia stanowiły reguły falsyfikacji, określające sposoby wykazywania braku odpowiedniej intencji. W zasadzie argumentacja dotycząca konstytutywnej współzależności wyjaśniania i identyfikowania czynności procesowych oraz kwestia reguł falsyfikacji sprowadza się do jednej płaszczyzny, w której te oba elementy mogą być analizowane. Odnoszą się one do specyficznych dla procesu karnego układów stosunków procesowych, które przede wszystkim przyjmują charakter stosunku typu podległości kompetencji, wynikającego ze struktury normy kompetencyjnej, w ramach której możemy wyróżnić poprzednik oraz następnik normy kompetencyjnej. Reguły falsyfikacji (jak i cały mechanizm współzależności wyjaśniania i identyfikowania czynności za pomocą intencji) zasadniczo znajdują swoje miejsce w „ogniwie pośrednim” pomiędzy poprzednikiem i następnikiem norm kompetencyjnych, sprowadzającym się do obowiązku dokonania określonej czynności-reakcji na dokonaną C_k – poprzednik normy kompetencyjnej, przy czym ta czynność-reakcja może przyjąć formę zwykłej czynności psychofizycznej intepretowania lub wyjaśniania substratu materialnego C_k – poprzednika normy kompetencyjnej, której podmiot ten jest adresatem. Zdaje się uzasadnione twierdzenie, nawiązujące do kwestii intencji podmiotu dokonującego C_k , że w niektórych układach procesowych, zwłaszcza w przypadku nieeksplicytnego dokonania substratu materialnego danej C_k , taka pośrednia czynność psychofizyczna przez konieczność zinterpretowania lub wyjaśnienia dokonanej czynności będzie stanowiła element konieczny (lecz nie konstytutywny) do realizacji następnika normy kompetencyjnej, który stanowić będzie nakaz/zakaz dokonania kolejnej w sekwencji czynności konwencjonalnej, stanowiącej odpowiedź na czynność konwencjonalną już dokonaną. Takie ujęcie zaś nie tylko wzmacnia podstawy do akcentowania tezy o sekwencyjności czynności karnoprocessowych – także w ich złożonych, liniarnych układach.

- Bogucki, O. (2006). Przeprowadzanie dowodów w postępowaniu cywilnym z perspektywy koncepcji czynności konwencjonalnych, [w:] S. Czepita (red.), *Konwencjonalne i formalne aspekty prawa*. Szczecin: 103–118.
- Bogucki, O. (2019). O konstytutywnej współzależności wyjaśniania i identyfikowania czynności konwencjonalnych. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 81(2): 51–65. doi:10.14746/rpeis.2019.81.2.5
- Bogucki, O. (2021). Czy koncepcja czynności konwencjonalnych jest konwencjonalna? O normatywnej wersji tej koncepcji, [w:] E. Cała-Wacinkiewicz, Z. Kuniewicz, B. Kanarek (red.), *O pojmowaniu prawa i prawoznawstwa*. Profesorowi Stanisławowi Czepicie in memoriam. Warszawa: 17–31.
- Buczek, Ł. (2018). O chociażby nieumyślnym naruszeniu zasad bezpieczeństwa w ruchu z art. 177 § 1 k.k. w aspekcie struktur wypowiedzi dyrektywalnych prawa karnego. *Acta Iuris Stettiniensis* 1(21): 299–318.
- Cieślak, M. (2011). *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, [w:] M. Cieślak, *Dzieła wybrane*. Tom 2. Red. S. Waltoś. Kraków: 39–43.
- Czepita, S. (1988). *Koncepcje teoretycznoprawne Cz. Znamierowskiego*. Poznań.

- Czepita, S. (1996). Reguły konstytucyjne a zagadnienia prawoznawstwa. Uniwersytet Szczeciński. *Studia i Rozprawy* 223 (CCXCVII). Szczecin.
- Czepita, S. (2006). Formalizacja a konwencjonalizacja działań w prawie, [w:] S. Czepita (red.), *Konwencjonalne i formalne aspekty prawa*. Szczecin: 9–28.
- Czepita, S. (2014). Czynności konwencjonalne i formalne w prawie a proces prawotwórczy i rola Trybunału Konstytucyjnego. *Państwo i Prawo* 69(12): 3–19.
- Czepita, S. (2016). O koncepcji czynności konwencjonalnych w prawie, [w:] M. Smolak (red.), *Wykładnia konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*. Warszawa: 109–147.
- Czepita, S. (2017). O pojęciu czynności konwencjonalnej i jej odmianach. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 79(1): 85–102.
- Dąbrowska-Kardas, M. (2012). *Analiza dyrektywalna przepisów części ogólnej Kodeksu karnego*. Warszawa.
- Gizbert-Studnicki, T. (1975). O nieważnych czynnościach prawnych w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych. *Państwo i Prawo* 30(4): 70–82.
- Gizbert-Studnicki, T. (1988). Normy celowościowe a reguły konstytucyjne w prawie, [w:] A. Bodnar, J.J. Wiatr, J. Wróblewski (red.), *Prawo a polityka. Księga pamiątkowa ku czci K. Opalka*. Warszawa: 102–112.
- Gmerek, K. (2020). Identyfikowanie czynności procesowych dokonywanych w ramach rozprawy sądowej. Rozważania na tle rzeczywistych wypowiedzi nieprofesjonalnych uczestników postępowania. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej* 1(22): 21–36. doi:10.36280/AFPiFS.2020.1.21
- Gmerek, K. (2021). Identyfikowanie czynności konwencjonalnych w prawie jako proces rozpoznawania ich sensu – wstęp do problematyki. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej* 3(28): 54–68. doi:10.36280/AFPiFS.2021.3.54
- Gmerek, K. (2022). Z problematyki formy czynności konwencjonalnych w prawie. *Krytyka Prawa* 14(2): 27–46. doi:10.7206/kp.2080-1084.521
- Grzegorzczak, T. (2014). Czynności procesowe, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*. Warszawa: 382–445.
- Gutowski, M. (2010). O regułach dokonywania czynności prawnych. *Państwo i Prawo* 65(8): 18–30.
- Janusz-Pohl, B. (2014a). O konstrukcji niedopuszczalności czynności karnoprosesowej. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 76(4): 161–173. doi:10.14746/rpeis.2014.76.4.11
- Janusz-Pohl, B. (2014b). Przyczynek do rozważań o formalnym i konwencjonalnym charakterze procesu karnego. *Ius Novum* 8(4): 97–116.
- Janusz-Pohl, B. (2015). Zakazy dowodowe w ujęciu dyrektywalnym – zarys problematyki, [w:] J. Skorupka, A. Drozd (red.), *Nowe spojrzenie na model zakazów dowodowych w procesie karnym*. Warszawa: 110–125.
- Janusz-Pohl, B. (2017a). Dyrektywa umiarkowanego formalizmu czynności procesowych a teoretycznoprawna koncepcja formalizacji, [w:] D. Gil (red.), *W kierunku odformalizowania postępowania sądowego*. Lublin: 37–58.
- Janusz-Pohl, B. (2017b). *Definitions and Typologies of Acts in Criminal Proceedings: Perspective of Conventionalisation and Formalisation (Adam Mickiewicz University Law Books 2)*. Poznań.
- Janusz-Pohl, B. (2019). Konwencjonalizm i formalizm postępowania dowodowego, [w:] J. Skorupka (red.), *System prawa karnego procesowego. Tom 8: Dowody. Część 1*. Warszawa: 489–594.
- Janusz-Pohl, B. (2020a). Uwagi o doniosłości koncepcji domniemań relewantnych prawnokarnie. *Prawo w Działaniu* 43: 37–55.
- Janusz-Pohl, B. (2020b). O zasadach obliczania terminów procesowych. *Prawo w Działaniu* 41: 49–63. doi:10.32041/pwd.4102
- Janusz-Pohl, B. (2021). Wpływ konotacyjnej koncepcji reguł konstytucyjnych na modelowanie formuł wadliwości czynności karnoprosesowych, [w:] E. Cała-Wacinkiewicz, Z. Kuniewicz, B. Kanarek (red.), *O pojmowaniu prawa i prawoznawstwa. Profesorowi Stanisławowi Czepicie in memoriam*. Warszawa: 241–258.
- Jaśkiewicz, J. (2013). *Poznanie faktów w postępowaniu cywilnym*. Warszawa.
- Kardas, P. (2015). Problem granic legalności czynności uczestników postępowania karnego i konsekwencji ich przekroczenia, [w:] D. Gruszecka, J. Skorupka (red.), *Granice procesu karnego. Legalność działań uczestników postępowania*. Warszawa: 13–66.

- Kulesza, C. (2012). Czynności procesowe, [w:] P. Kruszyński (red.), Wykład prawa karnego procesowego. Białystok: 204–233.
- Nowak, L., Wronkowska, S., Zieliński, M., Ziemiński, Z. (1972). Czynności konwencjonalne w prawie. *Studia Prawnicze* 33(2): 73–99.
- Nowak, M. (2003). Formalna reprezentacja pojęcia sądu dla zastosowań w teorii aktów mowy. Łódź.
- Patryas, W. (2000). Definicje a reguły sensu i reguły konstytutywne. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu* 1(9): 105–120.
- Patryas, W. (2001). Rozważania o normach prawnych. Poznań.
- Patryas, W. (2005). Performatywy w prawie. Poznań.
- Pohl, Ł. (2017). Czyn w prawie karnym, [w:] R. Dębski (red.), System prawa karnego. Tom 3: Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności. Warszawa: 208–247.
- Radwański, Z. (1977). Teoria umów. Warszawa.
- Sarkowicz, R. (1989). Wyrażanie przyczynowości w tekście prawnym (na przykładzie kodeksu karnego z 1969 r.). *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Nauk Politycznych* 37. Kraków.
- Sarkowicz, R. (1984). Akty mowy a czyny zabronione. *Państwo i Prawo* 39(4): 71–78.
- Searle, J.R. (1987). Czynności mowy. Rozważania z filozofii i języka. Tłum. B. Chwedończuk. Warszawa.
- Szacoń, K. (2006). Proces cywilny na tle koncepcji czynności konwencjonalnych – formalizacja czynności faktycznych i konwencjonalnych, [w:] S. Czepita (red.), Konwencjonalne i formalne aspekty prawa. Szczecin: 87–102.
- Waltoś, S., Hofmański, P. (2016). Proces karny. Zarys systemu. Warszawa.
- Wieczorkiewicz-Kita, J. (2010). O konwencjonalnych i formalnych aspektach procesu karnego, [w:] A. Choduń, S. Czepita (red.), W poszukiwaniu dobra wspólnego. Księga jubileuszowa Profesora Macieja Zielińskiego. Szczecin: 749–762.
- Ziemiński, Z. (1980). Problemy podstawowe prawoznawstwa. Warszawa.
- Ziemiński, Z., Zieliński, M. (1988). Uzasadnienie twierdzeń, ocen i norm w prawoznawstwie. Warszawa.
- Ziemiński, Z., Zieliński, M. (1992). Dyrektywy i sposób ich wypowiedziania. Warszawa.